

Bir Grup Tıp Fakültesi Öğrencisinde Geleneksel ve Tamamlayıcı Tıp Tutumu ve Sağlık Okuryazarlığı İlişkisinin İncelenmesi

Examination of the Relationship between Traditional and Complementary Medicine Attitude and Health Literacy in a Group of Medical Faculty Students

Elif Köse, Gökhan Oturak, Hasan Çetin Ekerbiçer

Sakarya Üniversitesi Tıp Fakültesi, Halk Sağlığı AD, Sakarya, Türkiye

Yazışma Adresi / Correspondence:

Gökhan Oturak

Korucuk Mahallesi Konuralp Bulvarı No:81, 54290 Adapazarı/Sakarya

T: +90 536 648 13 78

E-mail: g.oturakmail.com

Geliş Tarihi / Received : 08.01.2021 Kabul Tarihi / Accepted : 27.03.2021

Orcid:

Elif Köse <https://orcid.org/0000-0002-2232-4538>

Gökhan Oturak <https://orcid.org/0000-0003-1608-8433>

Hasan Çetin Ekerbiçer <https://orcid.org/0000-0003-0064-3893>

(Sakarya Tıp Dergisi / Sakarya Med J 2021, 11(2):373-380) DOI: 10.31832/smj.856587

Öz

Amaç	Son 30 yılda gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde Geleneksel ve Tamamlayıcı Tıp (GTT) kullanımında artış olmuştur. Türkiye'de erişkin yaş grubunda yapılan bir çalışmada ise tamamlayıcı tıp uygulamalarını kullanma sıklığı %60,5 olarak bulunmuştur. Bu çalışma ile tıp fakültesi öğrencilerinin GTT uygulamalarına olan tutumlarını ve sağlık okuryazarlığı (SOY) düzeylerini tespit etmek ve SOY ile GTT arasındaki ilişki incelenmek istenmiştir.
Gereç ve Yöntem	Tanımlayıcı tipteki bu araştırma 2019-2020 eğitim öğretim yılı içerisinde Sakarya Üniversitesi Tıp Fakültesi Dönem I, II, III öğrencilerinde gerekli etik ve idari izinler alınarak yapılmıştır. Ankette sosyodemografik özellikler, kronik hastalık varlığı, sigara ve alkol alışkanlığı; GTT uygulamaları hakkında bilgi sahibi olma durumu, bilgi kaynağı, GTT uygulamalarını kullanma durumu ve nedenleri; GTT Tutum Ölçeği ve HÜSOY (Hacettepe Üniversitesi Sağlık Okuryazarlık Ölçeği kısa formu) ölçeği kullanılmıştır. Türkçe geçerlilik ve güvenilirliği yapılmış GTT Tutum Ölçeği'nin Cronbach alfası 0,808; HÜSOY Ölçeğinin Cronbach alfası 0,84'tür.
Bulgular	Üç yüz yirmi üç katılımcının %41,2'si (133) erkek, %58,8'i (190) kadındır. Katılımcıların yaş ortalaması 20,68±1,40 yıldır. Tamamlayıcı tıp uygulamalarından herhangi birini kullandığını ifade edenler katılımcıların %8,7'si (28 kişi) olmuştur. Tamamlayıcı tıp uygulamaları hakkındaki bilgi kaynağının, katılımcıların %60,7'si çevresi (aile, akraba), %59,1'i internet, %42,1'i televizyon, %9,0'u sağlık personeli, %5,9'u okul olduğunu ifade etmiştir. Katılımcıların GTT tutum ölçeği ve HÜSOY ölçeğinden aldıkları ortalama puanlar sırasıyla 104,72±16,46 ve 21,75±2,23'dir. Tamamlayıcı tıp tutum ölçeği ile sağlık okuryazarlığı ölçeği arasında anlamlı bir korelasyon saptanmamıştır (r=-0,044, p=0,469).
Sonuç	Öğrenciler arasında tamamlayıcı tıp uygulamaları hakkında bilgisi olduğunu düşünenlerin sayısı azdır. Ayrıca bu konuda güvenilir bilgi kaynaklarından bilgi almadıkları da anlaşılmaktadır. Tıp fakültesi öğrencilerinin bile tamamlayıcı tıp konusunda sağlıklı bilgiye ulaşmasında sorun olduğu göz önüne alındığında sağlık okuryazarlığının gerekliliği ve kapsamının önemi anlaşılmaktadır.
Anahtar Kelimeler	Sağlık Okuryazarlığı; Geleneksel ve Tamamlayıcı Tıp; Tıp öğrencisi

Abstract

Objective	The use of Traditional and Complementary Medicine (TCM) has increased in developed and developing countries in the last 30 years. Frequency of use of complementary medicine practices in a study found 60.5% of the adult population in Turkey. With this study, it was aimed to determine the attitudes of medical faculty students towards complementary medicine practices and their health literacy levels and to examine the relationship between them.
Materials and methods	This descriptive study was conducted in the 2019-2020 academic year by obtaining the necessary ethical and administrative permissions from Sakarya University Faculty of Medicine 1st, 2nd and 3rd year students. In the questionnaire; sociodemographic characteristics, presence of chronic diseases, smoking and alcohol habits, knowledge about TCM practices, source of information, usage status and reasons for use were questioned; The CACMAS (Complementary, Alternative and Conventional Medicine Attitude Scale) and HUSOY (Hacettepe University Health Literacy Scale short form) scale were used. The Cronbach alpha of the CACMAS is 0.808, the Cronbach alpha of the HUSOY Scale is 0.84, which have been validated and reliably in Turkish
Results	Of the three hundred and twenty-three participants, 41.2% (133) were male, 58.8% (190) were female. The mean age of the participants is 20.68 ± 1.40 years. Those who stated that they used any of the complementary medicine practices were 8.7% (28 people) of the participants. The source of information on complementary medicine practices; 60.7% of the participants stated that they were around (family, relative), 59.1% were internet, 42.1% were television, 9.0% were health personnel, 5.9% were school. The mean scores the participants got from CACMAS and HUSOY scales are 104.72 ± 16.46 and 21.75 ± 2.23, respectively. No significant correlation was found between the CACMAS and the HUSOY Scale (r = -0.044, p = 0.469).
Conclusion	The number of students who think they know about complementary medicine practices is few. It is also understood that they do not receive information from reliable sources of information on this matter. Considering that even medical faculty students have a problem in accessing healthy information about complementary medicine, the necessity and importance of health literacy is understood.
Keywords	Health Literacy; Traditional and Complementary Medicine; Medical student

GİRİŞ

Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) geleneksel tıbbi fiziksel ve ruhsal rahatsızlıklardan korunma, tanı konması, iyileştirilmesi ve tedavisi için kullanılan; inanış, tecrübe ve teorilere dayanan bilgi, beceri ve uygulamalar olarak tanımlanmaktadır. Geleneksel tıp, kültürden kültüre değişiklik gösterdiği için ülkelerin, hatta ülkeler içerisindeki bölgelerin farklı, kendine özgü tedavi ve uygulamalarını kapsamaktadır. Bazı ülkelerde bu uygulamalar (CAM- Complementary Alternative Medicine) 'alternatif' ve 'tamamlayıcı' olarak adlandırılmaktadır. Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelere son 30 yılda tamamlayıcı tıbbin kullanımında artış olmuştur.¹

Tamamlayıcı tıbbin destekleyici olması nedeniyle modern tıbbi uygulamalar kullanılırken, beraberinde hastanın rahatlaması, bağımsızlığının güçlenmesi, psikolojik durumunun düzeltilmesi gibi amaçlarla da kullanılmaktadır.

Tıp fakültesi öğrencilerinde yapılan çalışmalarda akupunktur uygulamasını bilme sıklığı %59,5 ile %89,9 arasında; kaplıca uygulamasını bilme sıklığı %58,5 ile %96,8 arasında, masaj uygulamasını bilme sıklığı %66,6 ile %96,0 arasında, dua uygulamasını bilme sıklığı %73,1 ile %91,9 arasında, kupa uygulamasını bilme sıklığı %75,3 ile %92,1 arasında, bitkisel tedavi uygulamasını bilme sıklığı %61,2 ile %94,3 arasındadır.²⁻⁶

Tıp fakültelerinde yapılan çalışmalarda en yüksek sıklıkla bilinen uygulamalar; kaplıca, masaj ve bitkisel tedavilerdir. Tıp fakültesi öğrencilerinde yapılan çalışmalarda masaj uygulamasının kullanılma sıklığı %15,4 ile %58,5 arasında, kaplıca uygulamasının kullanılma sıklığı % 0,7 ile %54,9 arasında, tamamlayıcı tıp uygulaması olarak dua edilme sıklığı %5,4 ile %69,0 arasında, bitkisel tedavilerin kullanılma sıklığı %10,4 ile %51,3 arasındadır. Kupa uygulamasını kullanma sıklığı ise %7,1'dir.³⁻⁵

Tıp fakültesi müfredatında yer almayan GTT ile ilişkili konularda öğrenciler, bilgi kaynağı olarak çoğunlukla in-

ternet ve sosyal medya kanallarını kullandıklarını belirtmektedirler.^{4,7-8}

GTT (Geleneksel ve Tamamlayıcı Tıp) konularına ilgisi olan öğrencilerin ders dışı kaynaklar ile bilgi ihtiyaçlarını karşıladıkları ve bilgilerini artırdıkları görülmektedir. Yapılan çalışmalarda tamamlayıcı tıp uygulamalarını %47,7 ile %76,9'unun çevresinden (aile, arkadaş, aktar), %15,9 ile %63,7'sinin televizyon ya da internette, %4,1'inin kitap ve gazetelerden, %8,4'ünün bilimsel dergilerdeki yayınlardan, %3,1 ile %5,4'ünün sağlık personelinin bilgi edindiği görülmektedir.^{3,6,9,10}

Öğrencilerin en fazla kullandığı GTT yöntemleri masaj (%15,4), diyetler (%10,4) ve fitoterapidir (%10,4). Öğrenciler GTT yöntemlerinden akupresör, homeopati, osteopati ve reiki yöntemlerini hiç kullanmadıklarını ifade etmişlerdir.³

Türkiye'de erişkin yaş grubunda yapılan kapsamlı bir çalışmada ise tamamlayıcı tıp uygulamalarını kullanma sıklığı %60,5 olarak bulunmuştur. Bu çalışma, kadınların bu uygulamalara daha çok başvurduğunu göstermekle birlikte, sosyoekonomik ve sosyokültürel açıdan farklı gruplarda uygulamaların kullanım sıklığında fark gösterilememiştir.¹¹

Türkiye'de geleneksel ve tamamlayıcı tıp uygulamalarına yönelik Ekim 2020 itibari ile Sağlık Bakanlığına bağlı; eğitim ve araştırma hastanelerinde 38 adet, üniversite hastanelerinde 26 adet hizmet veren uygulama merkezi bulunmaktadır.¹²

Sağlık okuryazarlığı; kişilerin sağlığının korunması, geliştirilmesi ve iyileştirilmesi ile ilgili uygulamalara ait temel bilgilere ve hizmetlere ulaşabilme, yorumlayıp anlama olarak tanımlanabilir.¹³

Sağlık okuryazarlığı ile bireyler yaşamlarında doğru ve nitelikli sağlık kararları alabilmeleri için gerekli olan sağ-

lık bilgilerini ve hizmetleri algılama, yorumlama ve analiz etme süreçlerinin bileşimi şeklinde tanımlanmaktadır.¹⁴

Sağlık Bakanlığının 2013-2017 Stratejik Planı hedeflerinden biri “Bireylerin kendi sağlığı üzerindeki sorumluluğunu arttırmak için sağlık okuryazarlığını geliştirmek” olarak belirlenmiştir.¹⁵

Sağlık çalışanları dışındaki internet, sosyal medya gibi bilgi kaynaklarının çoğunlukla kullanıldığı GTT uygulamalarında sağlık okuryazarlığı daha da önem kazanmaktadır. İnternet ya da televizyon kanallarında ticari amaçlarla, bilimsel dayanak olmadan kişiler yanlış yönlendirilebilir. Bireylerin GTT yöntemleri hakkında bilgi sahibi olmak ve bilgilerin güvenilirliğini ayırt edebilmek için sağlık okuryazarlığı düzeyinin yüksek olması gerekmektedir. Araştırmalarımıza göre Türkçe literatürde tıp öğrencilerinde GTT uygulamaları ile sağlık okuryazarlığı ve sağlık algısı arasındaki ilişkiyi gösteren bir çalışma bulunmamaktadır.

Bu çalışma ile GTT uygulamalarının kolay ulaşılabilir olması ve kullanımının artmasından dolayı geleceğin hekimleri olan tıp öğrencilerinin tamamlayıcı tıp uygulamaları hakkında farkındalığını arttırmak amaçlanmıştır.¹⁶

Literatürde tıp fakültesi öğrencilerinde sağlık okuryazarlığı ya da GTT uygulamaları ile ilgili bilgi düzeyi ve tutumu araştıran çalışmalar vardır fakat tıp öğrencilerinde GTT uygulamaları ve sağlık okuryazarlığının irdelendiği bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu nedenle bu çalışma ile tıp fakültesinin ilk üç yılındaki öğrencilerde GTT ile ilgili tutumun sağlık okuryazarlığı ile ilişkisi incelenmiştir.

GEREÇ ve YÖNTEMLER

Tanımlayıcı tipteki bu araştırma 2019-2020 eğitim öğretim yılı içerisinde Sakarya Üniversitesi Tıp Fakültesi Dönem I, II, III öğrencilerinde yapılmıştır. Dönem I'deki 181 öğrencinin 126'sına (%69,6), dönem II'deki 160 öğrencinin 69'una (%43,1), dönem III'teki 144 öğrencinin 128'ine (%88,9) ulaşılmıştır. Toplamda 485 kişiden oluşan evrenin %66,6'sına (323 kişi) ulaşılmıştır. Öğrencilere tıp fakül-

teinde teorik ders sonrası amfide anket formları dağıtılmıştır. Anket formlarının dağıtıldığı gün ve saatte derste olmayan öğrencilere ulaşılamamıştır. Bazı öğrenciler ise derste olsalar bile araştırmaya katılmayı kabul etmemişlerdir. Katılımcıların sözel onayı alınarak yüz yüze görüşme yöntemi ile doldurulan anket formları üç kısımdan oluşmaktadır. İlk kısım sosyodemografik özelliklerden (yaş, cinsiyet, sınıf, anne-baba eğitim durumu), kronik hastalık olma durumu, sigara, alkol alışkanlığı sorulmuştur. Ayrıca, 2014'te yayınlanan GTT Uygulamaları Yönetmeliğinde yer alan uygulamalar ile ilgili, bilgi sahibi olma durumu, bilgilerinin kaynağı, GTT uygulamalarını kullanma durumu, kullanma nedeni, gibi sorulardan oluşmaktadır. İkinci kısımda orijinalini 2010 yılında Mc Fadden ve arkadaşlarının geliştirdiği, Köse E ve arkadaşlarının Türkçe geçerlilik ve güvenilirliğini yapmış olduğu 27 maddeden oluşmuş olup, 7'li likert şeklinde tasarlanmış GTT Tutum Ölçeği kullanılmıştır. Ölçeğin en başında yer alan skalada 1-7 puan skalası yer almakta, katılımcıdan her madde için 1'den 7'ye kadar puan vermesi beklenmektedir. “1” ”kesinlikle katılmıyorum”; “7” kesinlikle katılıyorum olarak belirtilmiştir. Ölçek maddelerinin 22'si pozitif (2, 3, 5, 6, 7, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 27. maddeler), 5'i negatif (1, 4, 8, 9, 26. maddeler) ifadelerden oluşmaktadır. Negatif ifadelerden oluşan maddeler analiz edilirken ters şekilde (7-6-5-4-3-2-1) puanlanmaktadır. Ölçekte 1, 4, 8, 9 ve 26. önermeler ters puanlanmaktadır. Ölçeğin kesim değeri olmayıp alınan puan arttıkça kişiler GTT'ye karşı olumlu tutum sergilemektedirler.¹⁷ 18-63 yaş arasındaki erişkinlerde yapılan geçerlilik güvenilirlik çalışmasında alt boyut ve maddelerin dağılımı, “Tamamlayıcı Tıbbi Düşünsel Bakış” (18, 19, 21, 22, 24, 5, 7, 9. maddeler), “Modern Tıbbi Karşı Memnuniyetsizlik” (1, 4, 16, 14, 11,17, 26, 27, 20, 8. maddeler), “Sağlığa Bütüncül Bakış” (3, 10, 12, 13, 15, 23, 25, 2, 6. maddeler) şeklinde yapılanmaktadır. Tamamlayıcı tıp tutum ölçeğinin üç boyutu olduğu için iç tutarlılık belirleme aşamasında Cronbach Alfa Güvenirlik Katsayısı formülü kullanılmıştır. Ölçeğin bütün olarak Cronbach Alfa katsayısı 0,808'dir.¹⁸

Üçüncü kısmında iki alt boyuttan oluşan HÜSOY (Hacettepe Üniversitesi Sağlık Okuryazarlık Ölçeği kısa formu) ölçeği kullanılmıştır. Türkiye'ye özgü olarak geliştirilen ölçeğin kısa formu 24 maddenin yer aldığı 18 sorudan ve özyeterlilik bölümünden (16 madde/soru) oluşmaktadır. Ölçek tek boyut olarak değerlendirilir, ölçekten en az 0, en fazla 24 puan alınmaktadır. HÜ-SOY kısa formunun Öz Yeterlilik bölümünden alınabilecek toplam puan en az 1, en fazla 48 puandır. Ölçeğin Cronbach alfa değeri 0.84'dür.¹⁹

Mevcut çalışmada HÜ-SOY kısa formunun tıp öğrencilerinde Cronbach alfası 0,700, Özyeterlilik ölçeğinin Cronbach alfası 0,806 olarak bulunmuştur. GTT tutum ölçeğinin Cronbach alfa düzeyi 0,706 olarak saptanmıştır.

Araştırma için Sakarya Üniversitesi Tıp Fakültesi Girişimsel Olmayan Etik Kurulu'ndan (02.09.2019 tarih ve 242 sayılı) ve araştırmanın yürütüldüğü fakülte dekanından izin alınmıştır. Araştırmaya katılan bireylere gönüllü onam formu ile araştırma hakkında yeterli açıklama yapılarak, yazılı onamları alınmıştır. Ayrıca çalışmada kullanılacak olan ölçekleri geliştiren/Türkçeye uyarlanmasını sağlayan kişilerden mail yoluyla izin alınmıştır.

İstatistiksel Analiz

Çalışma kapsamındaki kategorik verilerde tanımlayıcı istatistikler sayı (n) ve yüzde (%) şeklinde, sürekli değişkenler ise ortalama, standart sapma ve ortanca, çeyreklikler arası değişim olarak verilmiştir. Kategorik verilerin karşılaştırılmasında Ki-kare testi kullanılmıştır. Normal dağılım gösteren sürekli değişkenlerin iki grup arasındaki karşılaştırılmasında Student t testi, normal dağılmayan durumlarda Mann Whitney U test kullanılmıştır. Normal dağılan sürekli değişkenlerin ikiden fazla gruptaki durumunun karşılaştırılmasında ANOVA, normal olmayan durumlarda da Kruskal Wallis testi kullanılmıştır. Araştırma verilerinin değerlendirilmesinde SPSS 21.0 paket programı kullanılmıştır. Anlamlılık değeri p<0,05 olarak kabul edilmiştir.

BULGULAR

Katılımcıların %58,8'i kız öğrenciden oluşmaktadır. Katılımcıların %17,3'ü (56 kişi) tamamlayıcı tıp uygulamaları hakkında bilgisi olduğunu ifade ederken, %57,0'si (184 kişi) kararsız olduğunu, %25,7'si (83 kişi) hiç fikrinin olmadığını belirtmiştir (Tablo 1).

Değişkenler	n (%)
Yaş Ortalama±SS	20,68±1,40
Ortanca (1.-3. Çeyrek)	21 (20-21)
Cinsiyet	
Erkek	133 (41,2)
Kadın	190 (58,8)
Yaşadığı yer	
Yurtta	199 (62,0)
Aile ile birlikte	66 (20,6)
Evde arkadaşlarla	36 (11,2)
Evde yalnız	20 (6,2)
Anne eğitim düzeyi	
Okur yazar değil	12 (3,7)
Okur yazar	7 (2,2)
İlkokul mezunu	93 (29,0)
Ortaokul mezunu	50 (15,6)
Lise mezunu	83 (25,9)
Üniversite ve üzeri	76 (23,7)
Baba eğitim düzeyi	
Okur yazar değil	2 (0,6)
Okur yazar	2 (0,6)
İlkokul mezunu	44 (13,7)
Ortaokul mezunu	41 (12,8)
Lise mezunu	81 (25,2)
Üniversite ve üzeri	151 (47,1)
Sigara	
İçiyor	30 (9,3)
İçiyormuş, bırakmış	18 (5,6)
Hiç içmemiş	274 (85,1)
Kronik hastalık	
Var	34 (10,7)
Yok	284 (89,3)
Tamamlayıcı tıp hakkında bilgi	
Hiçbir fikri yok	83 (25,7)
Kararsız	184 (57,0)
Bilgisi var	56 (17,3)
SS=Standart Sapma	

Cinsiyete ve eğitim dönemlerine göre GTT bilgileri arasında anlamlı bir fark saptanmamıştır (sırasıyla, $p=0,239$; $p=0,196$) (tabloda gösterilmemiştir).

Tablo 2'deki uygulamalardan en az biri hakkında fikri olan 292 kişi (%90,4), en az bir uygulamadan yararlanmış olan 28 kişi (%8,8) vardır ve katılımcıların tamamı gelecekte en az bir uygulamadan yararlanmak istediğini ifade etmiştir. GTT uygulamalarından en az birinden yararlanmış olan 28 katılımcı arasında en son başvuru yöntemleri; %46,4'ünde (13 kişi) kupa, %21,4'ünde (6 kişi) fitoterapi, %14,3'ünde (4 kişi) sülük uygulaması olmuştur. GTT uygulamalarına en sık başvurma nedenleri %35,7'sinde (10 kişi) ağrı, %10,7'sinde (3 kişi) psikolojik nedenler, %7,1'inde (2 kişi) saç dökülmesi, %7,1'inde (2 kişi) soğuk algınlığı olmuştur.

Katılımcılara tamamlayıcı tıp uygulamalarını ileride tercih ederlerse neden tercih edecekleri sorulduğunda; %45,8'i (148 kişi) tamamlayıcı olduğu, %19,8'i (64 kişi) kolay ulaşıldığı, %17'si (55 kişi) son çare olduğu, %7,1'i (23 kişi) ucuz olduğu, %6,8'i (22 kişi) güvenilir olduğu için şeklinde cevaplamışlardır. Katılımcıların %3,5'i (11 kişi) ise bu soruya yanıt vermemiştir.

Tamamlayıcı tıp uygulamalarından herhangi birini kullanan 28 katılımcıya uygulamalardan fayda görüp görmedikleri sorulmuş 2 katılımcı soruya cevap vermemiştir. Cevap veren 26 katılımcıdan %19,2'si (5 kişi) uygulamanın tamamen faydalı olduğunu, %69,2'si (18 kişi) kısmen faydalı olduğunu, %11,5'i (3 kişi) kararsız olduğunu belirtmiştir. Uygulanan tamamlayıcı tıp yöntemlerinden %96,4'ünde (27 kişi) katılımcılar sorun yaşamadığını belirtmiş, bir kişi sorun yaşadığını belirtmiştir (tabloda gösterilmemiştir). Ayrıca, gelecekte kullanmayı düşündüğü uygulamaların sıklığı, halen ya da geçmişte kullanma sıklığına göre daha fazladır (Tablo 2).

Tablo 2. Geleneksel ve tamamlayıcı tıp uygulamaları hakkında fikir sahibi olma, kullanmış olma ya da kullanmak isteme durumlarının dağılımı

Tamamlayıcı Tıp Uygulamaları	Fikri olan n (%)	Kullanmış ya da kullanıyor olmak n (%)	Gelecekte kullanmak istediğiniz n (%)
Akupunktur	241 (74,8)	2 (0,6)	138 (42,7)
Apiterapi	22 (6,8)	-	10 (3,1)
Fitoterapi	94 (29,2)	5 (1,5)	56 (17,3)
Sülük	268 (83,2)	9 (2,8)	73 (22,6)
Hipnoz	221 (68,8)	2 (0,6)	103 (31,9)
Homeopaati	12 (3,7)	-	8 (2,5)
Kayropratik	18 (5,6)	-	12 (3,7)
Kupa	191 (59,5)	15 (4,6)	68 (21,1)
Larva	28 (8,8)	-	4 (1,2)
Mezoterapi	17 (5,3)	1 (0,3)	13 (4,0)
Proloterapi	2 (0,6)	-	3 (0,9)
Osteopati	17 (5,3)	-	14 (4,3)
Ozon	62 (19,4)	-	33 (10,2)
Refleksoloji	30 (9,4)	-	25 (7,7)
Müzik terapi	176 (55,0)	2 (0,6)	141 (43,7)

GTT ile ilgili edinilen bilgi kaynaklarından %60,7 ile ilk sırada çevre (aile ve akrabalar) yer almakta, internet (%59,1) ve televizyon (%42,1) takip etmektedir (Tablo 3).

Tablo 3. Katılımcıların geleneksel ve tamamlayıcı tıp ile ilgili bilgileri edindiği kaynakların dağılımı

Kaynak	n (%)
Çevre (aile, akraba)	196 (60,7)
İnternette	191 (59,1)
Televizyondan	136 (42,1)
Arkadaşından	56 (17,3)
Kitaplardan	55 (17,0)
Dergi ve gazetelerden	53 (16,4)
Sağlık personelinin	29 (9,0)
Okuldan	19 (5,9)

Katılımcıların GTT tutum ölçeği, HÜ-SOY ölçeği ve öz yeterlilik ölçeğinden aldıkları puanların ortalaması sırasıyla 104,72, 21,75 ve 40,23'tür. Ölçeklerden alınan puanlarla ilgili ayrıntılı tanımlayıcı istatistikler tablo 4'te gösterilmiştir.

Ölçekler	Ort. ± Stand. Sapma	Ortanca (ÇADA)
Tamamlayıcı Tıp Tutum Ölçeği	104,72±16,46	104 (93-117)
Tamamlayıcı tıbbi düşünsel bakış	26,93±8,01	27 (22-33)
Modern tıbbi karşı memnuniyetsizlik	36,62±6,37	36 (32-40)
Sağlığa bütüncül bakış	45,08±7,37	45 (40-50)
Sağlık Okuryazarlığı Kısa Form	21,75±2,23	22 (21-23)
Öz yeterlilik Ölçeği	40,23±4,53	41 (37-44)
ÇADA= Çeyrekler Arası Dağılım Aralığı		

Erkek öğrencilerde GTT ölçeğinden ve GTT Ölçeğinin Tamamlayıcı tıbbi düşünsel bakış alt boyutundan alınan puanlar kız öğrencilerden yüksek olarak saptanmıştır. İstatistiksel olarak da anlamlıdır (Tablo 5).

Ölçekler ve alt boyutları	Erkek	Kadın	p
Tamamlayıcı Tıp Tutum Ölçeği Ortanca (1.-3. Çeyrek)	105 (97-120)	102 (91-111)	0,010
Tamamlayıcı tıbbi düşünsel bakış (Ort±SS)	28,14±8,32	26,03±7,68	0,025
Modern tıbbi karşı memnuniyetsizlik Ortanca (1.-3. Çeyrek)	36 (33-41,5)	36 (32-40)	0,251
Sağlığa bütüncül bakış Ortanca (1.-3. Çeyrek)	45 (39-50)	46 (40,5-50,5)	0,404
Sağlık Okuryazarlığı Kısa Form Ortanca (1.-3. Çeyrek)	22 (21-23)	22 (21-23)	0,148
Öz yeterlilik Ölçeği Ortanca (1.-3. Çeyrek)	40 (36-43)	41 (39-44)	0,072

Kronik hastalığın varlığına göre ölçeklerden alınan puanların ortalamaları arasında fark saptanmamıştır (GTT Tutum Ölçeği p=0,524; Tamamlayıcı tıbbi düşünsel bakış p=0,984; Modern tıbbi karşı memnuniyetsizlik p=0,091; Sağlığa bütüncül bakış p=0,785; Sağlık Okuryazarlığı Kısa Form p=0,361; Öz yeterlilik Ölçeği p=0,699).

Tamamlayıcı tıp tutum ölçeği ile SOY ölçeği arasında ya

da öz yeterlilik boyutu arasında anlamlı bir korelasyon saptanmamıştır (sırasıyla, $r=-0,044$, $p=0,469$; $r=-0,035$, $p=0,567$). Tamamlayıcı Tıp Tutum ölçeği ile ölçeğin alt boyutları arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişkiler saptanmıştır. Tamamlayıcı tıp tutum ölçeği ile Tamamlayıcı tıbbi düşünsel bakış arasında pozitif yönde kuvvetli ($r=0,750$, $p<0,001$); Modern tıbbi karşı memnuniyetsizlik ile arasında pozitif yönde orta düzeyde ($r=0,452$, $p<0,001$); Sağlığa bütüncül bakış ile arasında da pozitif yönde orta düzeyde bir ilişki ($r=0,498$, $p<0,001$) saptanmıştır. HÜ-SOY kısa form ile alt boyutu olan Öz yeterlilik arasında da pozitif yönde zayıf bir ilişki saptanmıştır ($r=0,225$, $p<0,001$). Öz yeterlilik alt boyutu ile Sağlığa bütüncül bakış alt boyutu arasında da pozitif yönde çok zayıf bir ilişki saptanmıştır ($r=0,129$, $p=0,028$).

TARTIŞMA

Bu çalışmada GTT tutumu ile Sağlık Okuryazarlığı arasındaki ilişki incelenmiştir. Genel olarak güçlü bir ilişki bu araştırmanın verileri ile saptanmamakla birlikte literatürde istatistiksel olarak anlamlı ilişkiler olduğunu gösteren çalışmalar vardır. Dursun ve arkadaşlarının çalışmasında sağlık okuryazarlığı ile GTT uygulamaları arasında negatif yönlü zayıf düzeyde ilişki bulunmuştur. Sağlık okuryazarlığı puanı arttıkça geleneksel ve tamamlayıcı tıp tutumu ölçeğinden alınan puan azalmaktadır.20 Aksine sağlık okuryazarlığı arttıkça GTT uygulamalarının arttığını gösteren çalışmalar da mevcuttur. Bu farklılıklar kültürel nedenler ve yaşa bağlı bir değişim olabilir.^{21,22}

Tamamlayıcı tıp uygulamalarından fikir sahibi oldukları uygulamalardan ilk beşi %83,2 ile Sülük, %74,8 sıklıkla Akupunktur, %68,8 ile hipnoz, %59,5 ile kupa uygulaması, %55 ile müzik terapi gelmektedir. Üniversite öğrencilerinde yapılan bir çalışmada da benzer sıklıkta, en çok bilinen ilk 5 uygulamanın sırasıyla kupa uygulaması 206 kişi (%78,0), sülük uygulaması 198 kişi (%75), hipnoz 193 kişi (%73,1) ile müzik terapi 166 kişi (%62,8), akupunktur 143 kişi (% 54,2) olduğu belirlenmiştir.23 AFSÜ Tıp Fakültesi öğrencilerinin GTT yöntemlerini bilme ve kullan-

ma durumları incelendiğinde %92,1 sıklıkta kupa tedavisi bulunmaktadır.⁵

Aile sağlığı merkezine başvuran 18-65 yaş arası 214 hasta üzerinde Dursun ve arkadaşlarının yaptığı çalışmada, katılımcıların GTT tutum ölçeğinden aldıkları puanların ortalaması 103,99'dur. Bizim çalışmamızda da ölçek ortalama puanı benzer şekilde 104,72'dir.²⁰

Mevcut çalışmada da literatürdekine benzer şekilde kadın öğrencilerin GTT tutum ölçeği puanları erkek öğrencilerin GTT tutum ölçeği puanına göre anlamlı olarak yüksek bulunmuştur.¹⁸ Bu durum kadınların çevresinde GTT uygulamalarını kullananların sıklığının erkeklere göre daha fazla olmasından kaynaklanıyor olabilir.

Çalışmada genel olarak ankette sorulan tamamlayıcı tıp uygulamalarını kullanmadıklarını belirtmişlerdir. Ancak, gelecekte tamamlayıcı tıp uygulamalarını kullanmayı düşünenlerin sıklığı geçmişte kullananlara göre çok daha yüksektir.

Katılımcıların %60,7'si uygulamalarla ilgili bilgileri çevrelerinden, %59,1'i internetten, %42,1'i televizyondan, %17,3'ü arkadaşından, sadece %9'u sağlık personelinde, %5,9'u okuldan öğrendiğini belirtmiştir. Benzer şekilde 2019'da üniversite öğrencilerinde yapılan bir çalışmada da TAT yöntemleri konusundaki bilgiyi internet (%55,9), arkadaş (%33,5), sağlık personeli (%18,2) ve akraba/komşu (%12,4) aracılığıyla öğrendikleri tespit edilmiştir (Tablo 1).¹⁰ Başka bir çalışmada da benzer şekilde bilgi kaynağı olarak sıklıkla (%25,4) internet, gazete, dergi, televizyon, medyayı tercih ederlerken, sadece %8,4'ü bilimsel dergilerdeki yayınlardan yararlanmakta ve %5,4'ü diğer sağlık ekip üyelerinden bilgi almaktadırlar.³ Taşpınar ve arkadaşlarının çalışmasında da bilgi edinme kaynaklarının önemli kısmının çevre (%49) ve internet (%29) olduğu saptanmıştır.²⁴

SONUÇ

Öğrenciler arasında tamamlayıcı tıp uygulamaları hakkında bilgisi olduğunu düşünenlerin sayısı azdır. Ayrıca bu konuda güvenilir bilgi kaynaklarından bilgi almadıkları da anlaşılmaktadır. Tıp fakültesi öğrencilerinin bile tamamlayıcı tıp konusunda sağlıklı bilgiye ulaşmasında sorun olduğu göz önüne alındığında sağlık okuryazarlığının gerekliliği anlaşılmaktadır.

Etik Kurul Onayı: Araştırma için Sakarya Üniversitesi Tıp Fakültesi Girişimsel Olmayan Etik Kurulu'ndan (02.09.2019 tarih ve 242 sayılı) ve araştırmanın yürütüldüğü fakülte dekanından izin alınmıştır.

Kaynaklar

1. WHO, Traditional medicine, http://www.who.int/topics/traditional_medicine/en/ (Erişim tarihi: 27 Temmuz 2016)
2. Ergin A, Hatipoğlu C, Bozkurt Aİ, Mirza E, Kunak D, Karan C, Özçelik G, Teğin C, Pazır Y, Prırtı İ, Uzmanlık ve tıp öğrencilerinin tamamlayıcı-alternatif tıp hakkındaki bilgi düzeyleri ve tutumları, Pam Med J 2011;4(3):136-143
3. Basatemür M, Güneş G, Aylaz R. Tıp Fakültesi Öğrencilerinin Geleneksel ve Tamamlayıcı Tedavi Konusunda Bilgi, Tutum ve Davranışları. ESTÜDAM Halk Sağlığı Dergisi. 2020;5(1):43-52.
4. Sönmez CI, Başer DA, Küçükdağ HN, Kayar O, Acar İ, Güner PD, Tıp Fakültesi Öğrencilerinin Geleneksel ve Tamamlayıcı Tıp ile İlgili Bilgi Durumlarının ve Davranışlarının Değerlendirilmesi, Konuralp Tıp Dergisi 2018;10(3): 276-281
5. Şenol Y, Erdemli B, Demirezen B. Tıp fakültesi öğrencilerinin geleneksel ve tamamlayıcı tıp hakkındaki bilgi ve davranışlarının incelenmesi. Anadolu Güncel Tıp Derg 2020; 2(1): 6-12.
6. Altan S, Rahman S, Çam S, Tıp Fakültesi Öğrencilerinin Tamamlayıcı ve Alternatif Tıp Yöntemleri ile İlgili Bilgi ve Tutumları, Türkiye Klinikleri J Med Ethics 2014;22(3)
7. Yurtseven E, Vehid S, Bosat M, et al. Assessment of knowledge and attitudes toward Complementary and Alternative Medicine (CAM) amongst Turkish medical faculty students. African Journal of Traditional, Complementary Alternative Med 2015; 12: 8-13.
8. Samara AM, Barabra ER, Quzaifi HN, et al. Use and acceptance of complementary and alternative medicine among medical students: A cross sectional study from Palestine. BMC Complementary Alternative Med 2019; 19: 78.
9. Şensoy N, Özdiñç Ş, Yılmaz O, Çetin MD, Tola D, Doğanekin P, Kurt G, Erden B, Üniversite Hastanesine Başvuran Hastaların Tamamlayıcı Ve Alternatif Tedavi Kullanımına Yönelik Tutum Ve Davranışları, Kocatepe Tıp Dergisi, 21:258-263/ Temmuz/ 2020
10. Solmaz T, Altay B. The status of college students about using complementary and alternative treatment methods. Pam Med J 2019;12:387-393.
11. Şimşek B., Yazgan-Aksoy D., Calık-Basaran N., Taş D., Albasan D. ve Kalaycı M. Z. (2017) Mapping Traditional and Medicine in Turkey. European Journal of Integrative Medicine 15: 68-72.
12. Sağlık Bakanlığına Bağlı Uygulama Merkezleri, <https://shgmgetatdb.saglik.gov.tr/TR-21482/saglik-bakanligina-bagli-uygulama-merkezleri.html> (Erişim Tarihi: 15.10.2020)
13. Peerson A. and Saunders M. (2009). Health Literacy Revisited: What Do We Mean and Why Does it Matter? Health Promotion International 2009; 24(3): 285-296.
14. Özcan V, Altunpolat R, Sağlık okuryazarlığı ve sağlık okuryazarlığında eczacının rolü. TEB Haberler (2013):15-21.
15. T.C. Sağlık Bakanlığı Strateji Planı 2013-2017, <https://shgm.saglik.gov.tr/Eklenti/9843/0/saglik-bakaligi-stratejik-plan--2013-2017pdf.pdf> (Erişim Tarihi: 02.11.2020)
16. Ilgaz A, Gözüm S, Tamamlayıcı sağlık yaklaşımlarının güvenilir kullanımı için sağlık okuryazarlığının önemi. Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Elektronik Dergisi 2016; 9(2): 67-77.
17. McFadden KL, Hernández TD, and Ito TA, Attitudes Towards Complementary and Alternative Medicine Influence Its use. Explore, 2010; 6(6):380-388
18. Köse E, Ekerbiçer HÇ, Erkorkmaz Ü, Complementary, Alternative and Conventional Medicine Attitude Scale: Turkish Validity Reliability Study, Sakarya Tıp Dergisi, 2018;8(4):726-736.
19. Özvarış ŞB, Doğan BG, Çaman ÖK, Ünlü HK, Doğan N, Gelbal S, Sakarya S, Hacettepe Üniversitesi Sağlık Okuryazarlığı Ölçeği,(HÜ-SOY), Hacettepe Üniversitesi Halk Sağlığı Enstitüsü, 2018, Ankara, ISBN_978-605-83315-4-9.
20. Dursun Sİ, Vural B, Keskin B, Kaçar HK, Beyhan A, Kadioğlu H, Yetişkinlerde Geleneksel/ Tamamlayıcı Tıp Tutumu ile Sağlık Okuryazarlığı ve Sağlık Algısı Arasındaki İlişki, HALK SAĞLIĞI HEMŞİRELİĞİ DERGİSİ, 2019 - 1(1)
21. Owen-Smith A, McCarty F, Hankerson-Dyson D, DiClemente R, Prevalence and predictors of complementary and alternative medicine use in African-Americans with acquired immune deficiency syndrome. Focus on alternative and complementary therapies, 2012; 17(1): 33-42. <https://doi.org/10.1111/j.2042-7166.2011.01140.x>
22. Bains S, Egede LE, Association of health literacy with complementary and alternative medicine use: a cross-sectional study in adult primary care patients. BMC complementary and alternative medicine, 2011; 11(1): 138. <https://doi.org/10.1186/1472-6882-11-138>
23. İlhan AO, Sirekbasan S, Gürkök T, Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksek Okulu Öğrencilerinin Geleneksel ve Tamamlayıcı Tıp ile İlgili Bilgi Düzey ve Tutumlarının Değerlendirilmesi, Ankara Med J, 2019;(4):736-44, DOI: 10.17098/amj.651980.
24. Taşpınar B, Taşpınar F, Gökçen S, Erdoğan A, Okur İ, Okur E, Sağlık bilimleri öğrencilerinin tamamlayıcı ve alternatif tedavilerle ilgili bilgi, tutum ve inanışlarının araştırılması, J Exerc Ther Rehabil. 2020;7(2):128-136